

## معرفی برخی کتاب‌ها در حوزه شعر عاشورا

## شط و شعر، عاشورا و شعور

ماه محرم، ماه عزاداری سید و سالار شهیدان امام حسین(ع)، از جنبه‌های مختلف مورد توجه کارشناسان حوزه های گوناگون فرهنگی، هنری و ادبی قرار گرفته است. یکی از مهم ترین عرصه‌هایی که آیینهای شده تا بیکه در اندازه و توان خود بتواند جلوه‌هایی از این واقعه عظیم را نمایان کند، ادبیات است. عاشورا در ادبیات، به ویژه در شعر، بیش از هر عرصه دیگری بازنمایی

شده است؛ از اشعاری که از قرون گذشته هنوز بر سر زبان هاست گرفته تا اشعاری که شاعران معاصر با تمام شور و شوق و دغدغه‌ای که دارند، روانه بازار کتاب می کنند، تا به دست مشتاقانش برسد. انتشارات سوره مهر حوزه هنری، در این زمینه یکی از پر کار ترین انتشارات به شمار می رود که همواره تلاش کرده کتاب‌های شعر با مضمون عاشورا و مبارزه مانند گام امام حسین (ع)

## من می گویم شما بگریید

کتاب «من می گویم شما بگریید» مجموعه‌ای از مرثیه‌های عاشورایی است که علیرضا قزوه، گردآوری کرده است. مرثیه‌های عاشورایی این کتاب از سیف فرغانی، مولانا جلال الدین بلخی، محتشم کاشانی، اقبال لاهوری و شاعران صاحب اثر معاصر همچون حمید سبزواری، محمدعلی مرادش و ده‌ها شاعر معروف و مشهور دیگر و شاعران نوظلم است.

قزوه، این مجموعه را در پنج فصل تدوین کرده که فصل اول آن اختصاص دارد به «این حسین کیست، با کربلا، با حسین» و فصل دوم را با «ای پدر جان هم‌رهان بسندت بار... به شهیدان هاشمی، حضرت علی اصغر، حضرت علی اکبر و حضرت ابوالفضل العباس (ع)» اختصاص داده است. او فصل سوم را به «ناله عشق است و آتش می زند (دمی با صاحب وفادار امام حسین(ع))»، فصل چهارم را به «گودال قتلگاه پر از بوی سیب بود» و فصل پنجم را به «زینب اسیری رفت و ما بر جای بودیم شامل وقایع بعد از عاشورا» اختصاص داده است و هر فصل با شاعران آورده شده که مرثیه‌ای در این باب سروده‌اند. این کتاب در ۲۶۳ صفحه و پنج فصل به همت انتشارات سوره مهر در سال ۱۳۹۰ منتشر شده و همچنان از کتاب‌های پرطرفدار اشعار عاشورایی محسوب می شود.

## نامه‌های کوفی

مجموعه شعر «نامه‌های کوفی» سروده سعید بیابانکی که در سال ۱۳۹۰ از سوی انتشارات سوره مهر به چاپ رسیده، در سه فصل تهیه و تنظیم شده است که در هر فصل آن، تعدادی از اشعار جای گرفته‌اند. فصل اول با عنوان «خیزرانی» شامل ۷ شعر است که عناوین آنها بدین ترتیب است: انتظار، افکارگران، شب دنباله‌دار، بوسه و عطش، خیزرانی، تشت زر و گل قاصد. فصل دوم با عنوان «سپاه و سفید» ۲۷ شعر دارد که برخی از عناوین این اشعار عبارتند از: بلندگ، سپاه و سفید، قاصدکان، ای بغض ناصبور، وطن، کلاغ پر، زنده به گور، نیمه خاموش، خانه پدری، کسوج، لاله و لادن و ... «نامه‌های کوفی» عنوان فصل سوم کتاب است که ۲۵ نامه به صورت شعر در این فصل آمده و مؤلف، اشعار فصل سوم را به محرم و فاجعه کربلا اختصاص داده است.

## آغاز روشنایی آینه

کتاب «آغاز روشنایی آینه» ترکیب‌بند بلند عاشورایی از سید علی موسوی گرم‌رودی است که به همراه بخش‌هایی در باره این سروده منتشر شده است. این کتاب در حوزه هنری استان تهران تولید و توسط انتشارات سوره مهر، منتشر شده است. در این کتاب اما در کنار نقد و نظرهایی که توسط اهالی ادبیات بر این اشعار صورت گرفته است، می توان بخش‌هایی دیگر را هم مطالعه کرد که به نوعی بیانگر نگاه شاعر به شعر آیینی است. در همین راستا، نوشتار موسوی گرم‌رودی بر چگونگی شعر عاشورایی در گذر زمان و در دوران مختلف و اشاره به شاعرانی که در موضوع عاشورا سروده‌هایی داشته‌اند، با محوریت نگاه به شعر عاشورایی «باز این چه شورش است» محتشم کاشانی و نگاهی به شعر زنده‌یاد سیدحسن حسینی با نام «شاعری در تصرف شعر» همچنین شعرهای آیینی زنده‌یاد قیصر امین‌پور دارد.

## کودکان و نوجوانان در ایام محرم چه بخوانند؟

## منظومه‌ای که لرزه بر قلب‌های آهنین انداخت

«منظومه ظهر روز دهم» اثری عاشورایی است از مرحوم قیصر امین‌پور که در این روزها، خواندن آن را می توان به مخاطبان نوجوان ادبیات پیشنهاد کرد.

ایام ماه محرم، فرصت و بهانه مناسبی است تا هر چه بیشتر با حماسه و حادثه عاشورا و اندیشه اباعبدالله الحسین و یارانشان آشنا شویم و در عزاداری‌های خود، شور و شعور را به هم گره زده و به عمق جان این حرکت ماندگار تاریخ اسلام، نفوذ کنیم. در همین راستا مطالعه آثاری با مضامین عاشورایی (که کمیت آنها در حوزه‌ها و قالب‌های مختلف نیز قابل توجه است) می تواند راهگشا و مفید باشد. آثاری که از حوزه کودک و نوجوان، تا حوزه های پژوهشی و ادبی بزرگسال را در بر می گیرد. «منظومه ظهر روز دهم» اثر زنده یاد قیصر امین‌پور یکی از آن دسته آثاری است که در هر دوره‌ای می توان خواندن آن را به مخاطبان نوجوان توصیه کرد. اثری حماسی که به رشادت‌های کودکی در واقعه عاشورا اختصاص دارد و با روایتی سهل و ممتنع و بیانی ساده، مخاطب خود را به ژرفای حماسه عظیم عاشورا می کشاند.

در دورانی که اغلب والدین به دنبال آثار تربیتی و سالم برای فرزندان خود هستند و تلاش دارند تا معرفت و اندیشه اصیل اسلامی و ایرانی را در خانواده‌های خود زنده نگه دارند، به واقع یکی از جوه و بازتاب‌های حضور نوجوانان در هیئت‌ها و تکیای حسینی نیز بروز و ظهور همین سبک زندگی است، کتاب‌هایی همچون «منظومه ظهر روز دهم» امین‌پور می توانند در شکل گیری شخصیت کودکان بسیار موثر باشند و همچون نهالی در دل آنها بنشینند.

شعر زیبا و تأثیرگذار «منظومه ظهر روز دهم» برای نخستین بار در سال ۱۳۶۵ توسط انتشارات برگ به چاپ رسید. به دنبال تعطیلی این انتشارات، بار دیگر در سال ۱۳۷۳ این شعر کودکانه عاشورایی، از سوی انتشارات سروش (وابسته به صدا و سیما)

جمهوری اسلامی ایران) به زیور طبع آراسته شد، با این تفاوت که تصویرگری آن را این بار فیروزه کل محمدی و طراحی گرافیک آن را کیانوش غریب‌پور به عهده گرفته بودند.

اشعار این منظومه زیبا و خواندنی از هر توصیفی برای معرفی آن گویا تر و بهتر است و به همین منظور نیز بخش‌هایی از این شعر منتشر شده است که در زیر می خوانید:

روز عاشورا است

دشت، ساکت گشت

کربلا آن روز غوغا بود

عشق، تنها بود!

آتش سوز و عطش بر دشت می بارید

در هجوم بادهای سرخ

بوته‌های خار می لرزید

از عرق پیشانی خورشید، تر می شد

دم به دم بر ریگ های داغ

سایه‌ها کوتاه تر می شد

سایه‌ها را اندک اندک

ریگ های تشنه می نوشید

زیر سوز آتش خورشید

آهن و فولاد می جوشید

دشت، غرق خنجر و دشنه

کودکان، در خیمه‌ها تشنه

آسمان غمگین، زمین خوربین

هر طرف افتاده در میدان:

اسب های زخمی و بی زین

نیزه و زوبین

شور محشر بود

نوبت یک یار دیگر بود

خطی از مرز آفق تادشت می آمد

خط سرخی در میان هر دو لشکر بود

آن طرف، انبوه دشمن

غرق در فولاد و آهن بود

این طرف، منظومه خورشید روشن بود...

دشت، ساکت بود

در میان آسمان خیمه های دوست  
ناگهان رعدی گران بر خاست

این صدای اوست!

این صدای آشنای اوست!

این صدا از ماست!

این صدای زاده زهر است:

« هست آیا یآوری ما را؟ »

کربلا غوغاست

ناگهان هنگامه شد در دشت

باز هم سیاره‌های دیگر

از مدار روشن منظومه بیرون جست

کودکی از خیمه بیرون جست

کودکی شور خدا در سر

با صدایی گرم و روشن

گفت: «اینک من،

یآوری دیگر!»

آسمان، مات و زمین، حیران

چشم‌ها ز یکدگر پرسان:

«کودک و میدان؟!»

کار کودک خنده و بازی است!

در دل این کودک اما شوق جانبازی است!

از گلی خسته خورشید

باز در دشت آن صدای آشنا پیچید

گفت: « تو فرزند آن مردی که لختی پیش

خون او در قلب میدان ریخت!

هدیه از سوی شما کافی است!»

کودک ما گفت:

«بای من در جست و جوی جای پای اوست!

راه را باید به پایان برد!» ...

من پس از آن لحظه‌ها، تنها

کودکی دیدم

در میان گرد و خاک دشت

هر طرف می گشت

می خروشید و رنج می خواند:

«این منم، تیر شهبای روشن و شب سوز!

بر سپاه تیرگی پیروز!

سورم خورشید، خورشید جهان افروز!

برق تیغ آیدار من

آتشی در خرم دشمن!»

خواند و آنگه سوی دشمن راند

هر یک از مردان به میدان بلا می رفت

در رنجه‌ها چیزی از نام و نشان می گفت

چیزی از ایل و تبار و دودمان می گفت

او خودش را از راه‌های می دید از خورشید

او خودش را در وجود آن صدای آشنا می دید

او خدا را در طنین آن صدا می دید!

گفت و همچون شیر مردان رفت

و زمین و آسمان دیدند:

کودکی تنها به میدان رفت

تاکنون در هر کجا پیران،

کودکان را درس می دادند

اینک این کودک،

در دل میدان به پیران درس می آموخت

چشم هایش را به آن سوی سپاه تیرگی می دوخت

سینه اش از تشنگی می سوخت

چشم او هر سو که می چرخید

در نگاهش جنگلی از نیزه می روید

کودکی لب تشنه سوی دشمنان می رفت

با خودش تینی ز برق آسمان می برد

کودکی تنها که تیغش بر زمین می خورد

کودکی تنها که شمشیر بلندش کربلا را شخم می زد!

در زمین کربلا با گام های کودکانه

دانه مردانگی می کاشت

گرچه کوچک بود؛ شمشیر بلندی داشت!

کودک ما در میان صحنه تنها بود

آسمان، غرق تماشا بود ...

کودک ما، با دل صد مرد

تیغ را تا گه فروود آورد!

## ششم ماه محرم الحرام

## تراکم لشکر یزید در کربلا

در این روز لشکر زیادی برای جنگ با حضرت اباعبدالله علیه السلام جمع شدند. منابع:الوقایع الحوادث- ج ۲ ص ۱۵۳

## هر طرف آواز غم

کتاب «هر طرف آواز غم» که در خرداد ۱۳۹۱ منتشر شده و حاصل زحمات متین رضوانی پور بوده، یکی از کتاب‌های ارزشمند در زمینه ثبت نغمه‌ها و اشعار مورد استفاده نوحه‌خوانان است. «هر طرف آواز غم» حاوی ۷۲ نوحه معروف از نوحه‌خوانان شهر شوشتر در مورد واقعه کربلاست. آوانگاری علی شادکام و ثبت این نغمه‌ها در قالب موسیقی، این کتاب را تبدیل به اثری ارزشمند و ماندگار برای علاقه‌مندان موسیقی و نغمه‌های مذهبی کرده است. نوحه‌خوانان شوشتر، به دلیل تسلط خود به آواهای بومی و سنن، مردم استان خوزستان، سال هاست بر گزار کننده یکی از پر شور ترین مراسم عزاداری در ایام محرم و روز عاشورا هستند و این کتاب، نمایانگر گوشه‌ای از هنر ناب نوحه‌خوانان این شهر تاریخی ایران است

## طلسم سنگ

کتاب «طلسم سنگ»، اثر سیدحسن حسینی است که شامل مجموعه‌ای از شعر و نثر گذشته و امروز در باره حماسه کربلا بوده و در ۱۰ عنوان مجزا، آرایه شده است. محتوا و مفهوم نوشته‌های عاشورایی این کتاب، در بر گیرنده مطالبی است چون: جوادانگی و ماندگاری نام کربلا در عرصه جهان، شیفتگی و عشق به شهادت در رکاب امام حسین(ع)، بیان گریه و اندوه بر خیمه‌گاه امام حسین(ع) در شامگاه عاشورا، تصویری بر شهادت حرو مردانه جنگیدنش، گرمیادداشت پیرترین شهید کربلا حبیب‌بن مظاهر، به یاد سقای کربلا و دست‌هایی که ناجوانمردانه از بدنش جدا شد، تصویر نامه‌ای از شهادت حضرت عباس(ع)، تنهایی و بی یار و یاور ماندن امام حسین(ع) پس از شهادت یارانش، به یاد درها و صبوری های شیرزن کربلا حضرت زینب(ع)، به یاد چهارمین امام حضرت امام سجاد(ع)، اسیری و گرسنگی اهل بیت امام حسین(ع) از کربلا تا هفت منزل، خون‌پهای امام حسین(ع)، ادامه راه حسین(ع) و جهان‌شمولی درس آزادگی و جهاد در راه خدا.

## راز رشید

کتاب «راز رشید» مجموعه شعرهای عاشورایی به انتخاب محمدرضا سنگری است که در آن اشعار شاعرانی چون سیدحسن حسینی، علی موسوی گرم‌رودی، علی معلم، قیصر امین‌پور، مصطفی رحماندوست، افشین علاء سعید بیابانکی، عمران صلاحی و ... جمع آوری شده است. این کتاب در سه مطلع و در قالب‌های غزل، قصیده، مثنوی و رباعی تنظیم شده است. در مطلع اول این کتاب، برگزیده آثار عاشورایی شاعران برجسته همچون علی معلم و سیدحسن حسینی آمده و مطلع دوم به برگزیده شعرهای عاشورایی کودک و نوجوان اختصاص دارد. مطلع سوم نیز به آثار برگزیده شاعران جوان که در همایش ادبی هنری عاشورا حضور داشتند، اختصاص یافته است.

و سواران را ز روی زین

بر زمین انداخت

لرزه‌ای در قلب‌های آهنین انداخت...

من نمی دانم چه شد دیگر

بس که میدان خاک بر سر زد

بعد از آن چیزی نمی دیدم

در میان گرد و خاک دشت

مرغی از میدان به سوی آسمان پر زد

پرده هفت آسمان افتاد

دشت، بر خون شد

عرش، گلگون شد

عشق، زدفراید

آفتاب، از بام خود افتاد

شیونی در خیمه‌ها پیچید

بعد از آن، تنها خدا می دید

بعد از آن، تنها خدا می دید...

\*\*\*

قصه آن کودک پیروز

سال ها سینه به سینه گشته تا امروز

بوی خون او هنوز از باد می آید

داستانش تا باید در یاد می ماند

داستان کودکی تنها

که شمشیر بلندش کربلا را شخم می زد!

خون او امروز در رگ های گل جاری است

خون او در نبض بیداری است

خون او در آسمان پیداست

خون او در سرخی رنگین کمان پیداست

این زمان، او را

در میان لاله‌های سرخ باید جست

از میان خون پاک او در آن میدان

باغی از گل رُست

روز عاشورا است

باغ گل، لب تشنه و تنهاست

عشق اما همچنان با ماست